

آسیبهای عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی

سمیه کریمی^۱

چکیده

آسیبهای عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی از آن جهت اهمیت دارد که رعایت اخلاق در فضای مجازی به عنوان یک نوع از اخلاق اجتماعی محسوب می شود که موضوع علم اخلاق است. اخلاق در فضای مجازی نقطه تلاقی علم اخلاق و تکنولوژی محسوب می شود. با این بیان همانطوری که اخلاق دارای بار ارزشی است، اخلاق جهان مجازی نیز به تبع آن چنین ویژگی خواهد داشت یعنی قواعد و اصول اخلاقی باید توسط کاربران و کارگزاران در فضای مجازی با توجه به منافع، فرهنگ و ارزش ها و اعتقادات مورد پذیرش جمع در جامعه وضع گردد بدین ترتیب اخلاق فردی تابع جامعه خواهد بود تا تناقضی ایجاد نشود. در این راستا رعایت اخلاق مربوط به دنیای مجازی نیز باید طوری باشد که هم اخلاق فردی را مورد توجه قرار دهد و هم فرهنگ کلی جامعه را. که این اخلاق در رسانه ای مانند اینترنت به سبب حساسیت های خاص خود همواره تحت تأثیر آسیب های اجتماعی و جسمی و روانی و اخلاقی برگرفته از ارتباطات مجازی است و عدم رعایت اخلاق در این فضا آسیبها و صدمات جبران ناپذیری بر جامعه اسلامی وارد می کند. که در این مقاله سعی شده به آن پرداخته شود.

کلید واژه: عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی ، آسیبهای فضای مجازی .

^۱ سطح ۲ حوزه علمیه حضرت حکیمه سپاهانشهر.

آسیبهای عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی در دنیای امروز که فناوری اطلاعات و ارتباطات جایگاه منحصر به فردی در زندگی بشر پیدا کرده است. در شبکه های مجازی در انتقال و مبادله حجم عظیمی از اطلاعات به خوبی روشن تر و بارزتر دیده شده است. دنیای مجازی آنقدر توانمند و انعطاف پذیر است که تحولات گسترده ای را در زندگی ما ایفا می کند. فضای مجازی به لحاظ خصوصیت بالقوه اش علاوه بر اینکه یک مفهوم تکنولوژی به معنای عام می باشد ابزاری است به عنوان یک رسانه جمعی، که از اهمیت بسزایی برخوردار است پس اصول اخلاقی را برای کاربران خود به وجود آورده که رعایت آن باعث تقویت و عدم رعایت آن باعث تخریب اخلاق و روابط انسانی اجتماعی افراد می شود و تا آنجا پیش می رود که حتی می تواند به تغییر اخلاق فردی و اجتماعی، روانی نیز بیانجامد. از این رو در ده های اخیر به یک موضوع چالش برانگیز برای محققان علوم رفتاری و روانشناسی و جامعه شناسان تبدیل شده است. هدف از بررسی پیامدها و آسیب های عدم رعایت اخلاق این است که وقتی پای اخلاق و تعهد اجتماعی در کار نباشد هرکسی خود را مجاز می داند با هر بهانه ای به حریم ها نزدیک شده و مرزهای اخلاقی را زیر پا بگذارد. بنابراین اساس و بنیان تعامل میان اخلاق و دنیای مجازی را باید مبتنی بر پاسخگویی به این پرسش دانست: که عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی چه آسیبها و پیامدهایی دارد؟ آیا اینگونه نیست که انگیزه رعایت اخلاق در فضای مجازی یکی از راههای پیشرفت کشور در فضای مجازی است پس در این مقاله ابتدا چکیده ای از مطالب بیان شده و سپس در متن اصلی آسیب های عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی بررسی می شود و در پایان یک نتیجه گیری کلی از مطالب بیان می شود.

آسیب های عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی یکی از پدیده هایی است که در تمامی جوامع و در تمامی دوران ها وجود داشته و برخورد با آن ها هم در جوامع مختلف متفاوت بوده است. اما یکی از بنیادی ترین مسأله در پیشگیری و کنترل این آسیب ها شناخت ، توجه و آگاهی نسبت به این مسائل می باشد. طبق تحقیقات به عمل آمده این آسیب ها به چند دسته تقسیم می شود:

۱. آسیبهای اجتماعی

امروزه فضای مجازی در زندگی اجتماعی، جای دوستان و نزدیکان را گرفته و در حقیقت جایگزین روابط دوستانه و فامیلی شده است. افرادی که ساعت ها وقت خود را در سایت های اینترنتی می گذرانند بسیاری از ارزش های اجتماعی را زیر پا می نهند. چرا که فرد دیگر فعالیت های اجتماعی خود را کنار گذاشته و به فعالیت های فردی روی می آورد. فعالیت هایی که منجر به عدم رعایت اصول اخلاقی و ایجاد آسیب در فضای مجازی اجتماع می شود که در زیر به بعضی از این آسیب های اجتماعی اشاره می شود:

۱.۱. نفوذ و دسترسی غیر مجاز و شکستن حریم خصوصی

در دنیای امروز حریم خصوصی اشخاص در معرض خطراتی است که قبل از فناوری اطلاعات هرگز وجود نداشت، خطراتی که شامل قطع و استراق سمع از سیستم یا شبکه رایانه ای، تکثیر غیر مجاز یک برنامه رایانه ای حمایت شده مانند سرقت نرم افزارها و جاسوسی رایانه ای و تفتیش به وسیله ی ابزارهای مربوط به افشا و انتقال یا استفاده از اسرار تجاری و بازرگانی، بدون مجوز مانند هک می شود.

فناوری اطلاعات به همه این امکان را می دهد که همه اطلاعات حال و گذشته را به گونه ای سامان مند بایگانی و ذخیره کنند و هر وقت آن را لازم داشتند، فوراً آن را بیابند. از این جهت، اگر حریم خصوصی در زمان و مکانی خاص افشا گردد، امیدی نیست که کاربران رایانه ها آن را فراموش کنند؛ چرا که فناوری اطلاعات این امکان را سلب کرده است. اینکه چه چیزهایی خریده اید و از کجا آنها را تهیه کرده اید، پولش را از کجا آورده اید و چقدر به چه کسی اهدا کرده اید و از چه کسی چه انتظاراتی دارید و با چه کسانی نامه پراکنی می کنید، همه و همه در دنیای رایانه ای درون بلندگوهایی پخش می شود که اولاً امکان شنیدن آن برای همگان وجود دارد و ثانیاً هرگز آوای مکرر و باقی آنها خاموش نمی شود و همواره با هر عملیات الکترونیکی بر حجم آنها اضافه می شود. دسترس ناپذیر بودن مجرم برای قانون گذار بر خلاف دنیای واقعی یکی از بزرگ ترین مشکلات کنترل رفتاری و هنجاری در دنیای مجازی است. در دنیای واقعی هم مجرم و هم قانون گذار محسوس و دسترس پذیر هستند اما در دنیای مجازی مجرم هیچ نام و نشانی از خود به جای نمی گذارد. بنابراین اعمال قانون اجتماعی مربوط به دنیای واقعی مکفی نخواهد بود. از این رو آسیب های اجتماعی در چنین دنیای مجازی از پایداری و پویای بیشتری برخوردار است آنجا که حتی بعضی از جرائم اینترنتی فقط در حوضه مجازی ظهور می یابند همانند پخش ویروس های اینترنتی. وجود چنین جرمهایی نشان دهنده ی یک گسست بزرگ میان تکنولوژی و امنیت است بدین معنی که مولفه ی امنیت به اندازه ی خود تکنولوژی پیشرفت نکرده و این خود مشکلاتی را در سطح جامعه و جامعه ی جهانی ایجاد می کند. (حیدر کوشا، غلام، بهار، اخلاق دینی و تعامل سایبری، فصلنامه. علمی ترویجی. حوز. ه. علمیه. سال سوم، شماره دوم، صص

۱. ۲. بحران هویت و اختلال در شکل‌گیری شخصیت

عناصر سه‌گانه هویت، یعنی: شخص، فرهنگ و جامعه، هر یک در تکوین شخصیت فرد نقش مهمی را ایفا می‌کنند. هویت شخصی، ویژگی بی‌همتای فرد را تشکیل می‌دهد. هویت اجتماعی در پیوند با گروه‌ها و اجتماعات مختلف قرار گرفته و شکل‌گیری آن، متأثر از ایشان است. و در نهایت، هویت فرهنگی، برگرفته از باورهایی است که در عمق وجود فرد به واسطه تعامل او با محیط پیرامون و آموزه‌های آن، از بدو تولد تا کهنسالی جای گرفته است. از آن‌جا که فضای سایبری، صحنه‌ای فرهنگی و اجتماعی است که فرد خود را در موقعیت‌های متنوع، نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد، خود زمینه‌ای است برای آسیب‌پذیری شخصیت کاربر که در نتیجه، موجب چند شخصیتی شدن کاربر خواهد شد. در فضای سایبر بیش از آن‌که هویت ظاهری فرد مطرح گردد، درون‌مایه‌های افراد بروز می‌کند. هر کس در صدد بیان اندیشه‌ها و علاقه‌مندی‌های خویش است. مطرح نشدن هویت شخصی و مشخصات فردی در اینترنت موجب تقویت شخصیت‌های چندگانه و رشد و استحکام آن می‌گردد. جوانان در این محیط از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردارند و به ویژه در دورانی که هویت آنان شکل می‌گیرد، این خطر پررنگ‌تر می‌شود.

با امکانات و گزینه‌های فراوانی که رسانه‌های عمومی از جمله اینترنت در اختیار جوانان می‌گذارند، آنان دائماً با محرک‌های جدید و انواع مختلف رفتار آشنا می‌شوند. چنین فضایی هویت نامشخص و پیوسته متحولی را می‌آفریند، یعنی "اینترنت یک صحنه اجتماعی است که فرد را در موقعیت‌های متنوع نقش‌ها و سبک‌های زندگی، قرار می‌دهد و از آن تأثیر می‌پذیرد". (اکبری، ابوالقاسم؛ اکبری، مینا. ۱۳۹۰، ص ۱۶۲). واقعیت این است که از نظر صاحب‌نظران جامعه‌شناسی، شکل‌گیری هویت افراد تحت تأثیر منابع گوناگونی است. عمده‌ترین این منابع خانواده، رسانه‌های گروهی، مدرسه و گروه همسالان است. از این میان رسانه‌های گروهی با توجه به گستره نفوذ و فراگیری آن اهمیت ویژه‌ای یافته‌اند. گسترش تلویزیون‌های ماهواره‌ای موجب

شده است شکل گیری نظام شخصی و هویت افراد تحت تأثیر عوامل متعدد و گاه متعارض قرار گیرد .
(صبروی خسروشاهی، حبیب. ۱۳۸۶، بررسی آسیب های اجتماعی اینترنت، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۲۰۵۳۷۸۳.)

۲. آسیبهای روانی

آسیبهای روانی کاربران به خصوص نوجوانان یکی از شایعترین و مهمترین آسیبهای اجتماعی ناشی از دنیای مجازی است. دنیای مجازی نه تنها سبب تغییر عادت رفتاری کودکان و نوجوانان شده بلکه به طور کلی سطح زندگی و حتی اصول و باورهای اخلاقی را نیز دچار دگرگونی کرده است از سوی دیگر دسترسی آسان به انواع و اقسام سایت ها تنها به اندازه زمان لازم موجب شده که استفاده از اینترنت کم کم، رنگ و بوی اختلال به خود بگیرد. امروزه سایت هایی طراحی شده اند که مسائل غیراخلاقی در قالب تبلیغات و فیلم و حتی بازی های رایانه ای برای کودکان رواج می دهند. کودکان و نوجوانانی که قدرت تشخیص و تمایز آن را ندارند که تشخیص دهند که آیا اینترنت به آنها خدمت می کند یا خیانت. از طرف دیگر سپری شدن اوقات بیشتر کودکان و نوجوانان در این فضا دوری از منابع پراهمیت آموزشی و پرورشی مانند کتاب سبب از بین رفتن استعدادها و به هدر رفتن خلاقیت در آنها می شود. (همایش اخلاق سهروردی، ۱۳۹۱، زنجان.)

هرچند به طور کلی آگاهی از آسیب های روانی ناشی از دنیای مجازی هنوز به بازپروری و رشد و گسترش نیاز دارد به یقین این طبقه بندی های اولیه دستخوش دگرگونی هایی شده و طبقات تشخیص فراوانی به آن اضافه خواهد شد و هر طبقه ای از اختلال های روانی هم نیازمند برنامه ریزی های درمانی خاص خود است.

دو مورد از شایعترین این اختلال های روانی عبارتند از:

یکی از خاصیت های ویژه فضای مجازی، جاذبه و گرایش مستمر به سیر و گردش در آن توسط استفاده کنندگان از آن است که پس از مدتی افراد را به شدت به خود وابسته می کند تا حدی که برای برخی افراد اعتیاد اینترنتی می آورد و زندگی بدون اینترنت برای آنان غیرممکن می شود. اعتیاد به اینترنت می تواند مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی برای مخاطبان به وجود آورد. اگر استفاده کنندگان از اینترنت نتوانند به مدت یک ماه دوری از اینترنت را تحمل کنند در معرض خطر اعتیاد به آن قرار دارند. متأسفانه ما شاهد این پدیده در میان جوانان هستیم، به طوری که برخی از جوانان، شب ها را تا صبح با اینترنت می گذرانند و تمام صبح را خواب هستند و این مسأله آغازگر آسیب های متعدد دیگر نیز می شود. گرچه هنوز معیاری برای تشخیص اعتیاد به اینترنت ارائه نشده است. (رحیمی، محمد؛ پرنده، رادبه، ۱۳۹۲، آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده؛ تهدیدها و چالش ها، تزدانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران و مدرس دانشگاه آزاد و پیام نور واحد خلخال؛ پایان نامه کارشناس ارشد پژوهش علوم، سایت علوم اجتماعی). آمار نشان می دهد به طوری که "از میان ۴۷ میلیون استفاده کننده از اینترنت در امریکا ۲ تا ۵ میلیون دچار اعتیاد اینترنتی شده اند و با معضلات زیادی گریبان گیر هستند". (اکبری، ۱۳۹۰، ص ۱۵۸). در جامعه ما نیز با گسترش روزافزون اینترنت شاهد این مسأله هستیم. نتیجه تحقیقات انجام شده در کشور نشان می دهد که "بیشترین استفاده کنندگان از اینترنت جوانان هستند و ۳۵ درصد از آنها به خاطر حضور در چت روم، ۲۸ درصد برای بازی های اینترنتی، ۳۰ درصد به منظور چک کردن پست الکترونیکی و ۲۵ درصد نیز به دلیل جستجو، در شبکه جهانی هستند" (بیابانگرد، ۱۳۸۷، ص ۴۶).

خشونت مجازی یکی دیگر از نتایج مخرب حاصله از دنیای مجازی در کلیه کشورهای جهان است. در هر جامعه ای بیماران روحی و روانی وجود دارند که از آزار و اذیت دیگران لذت می برند و به راه اندازی سایت های غیراخلاقی و خشونت آمیز می پردازند که هدف اصلی این سایتها، جوانان و نوجوانانند. فرهنگ اینترنتی در کشور ما بسیار بیشتر از سایر کشورها به خشونت کشیده است، مردم در فضای مجازی به یکدیگر احترام نمی گذارند. مهاجمین اینترنتی به جزئیات اطلاعات شخصی افراد دسترسی می یابند و با ساختن و پخش شایعات در مورد آنها، باعث مختل شدن زندگی و حتی فروپاشی آن می گردند. (روزنامه همشهری، سه شنبه ۲۰ دی ۱۳۹۰. ش. ۵۵۹۷).

یکی از منابع خشم اینترنتی «افزونگی اطلاعات» است. حجم عظیم اطلاعات موجود روی وب و کند بودن سرعت دستیابی به آنها باعث بروز مقدار زیادی استرس در کاربران اینترنت می گردد. بر اساس مطالعه ای که از سوی شرکت نمایه گذاری بریتیش وب صورت گرفته، ۶۸ درصد از ۲۰۰ نفر افراد مورد مطالعه گفته اند که برای آنها در انتظار دریافت اطلاعات ماندن از وب، استرس زاتر از گذراندن یک آخر هفته با پدر و مادر همسرشان است و ۳۸ درصد گفته اند که استرس زاتر از ماندن در ترافیک خیابان است با وجودی که ممکن است خشم اینترنتی به خودی خود برای سلامتی افراد مضر نباشد اما می تواند به آزار اینترنتی و حتی شاید به خشونت بینجامد. بنابراین کسانی که توانایی فروخوردن خشمشان را ندارند باید مواظب باشند. (رحیمی، محمد و پرنده، رادبه. همان).

۳. آسیب های اخلاقی

آن چه میتوان در اینترنت خطرناک تر تلقی شود، ارتباطی است که از طریق اتاق های گفتگو بین افراد برقرار می شود و در برخی موارد صدمات فراوانی به وجود می آورد. این اتاق های گفتگو که معمولاً در آن ها امکان ارتباط بانام های جعلی و مجهول وجود دارد، می توانند زمینه های لازم را برای ایجاد برخی از مفاسد اجتماعی به وجود آورند و تقریباً راهی برای جلوگیری از آن وجود ندارد. گروه های زیادی با اهداف مختلف، در اتاق های گفتگو ها فعالیت میکنند، اما اغلب متقاضیان اتاق های گفتگو را پسران نو جوان تنها و منزوی تشکیل میدهند که به دلایل مختلف، توانای ارتباط صحیح و سالم را با همسالان خود ندارند و از محیط چت برای رفع مشکلات ارتباطی خود استفاده می کنند. البته تعداد کمی از متقاضیان اتاق های گفتگو، دختران نوجوانی هستند که اکثرشان به علت کمبود محبت از جانب والدین، به اتاق های اتاق های گفتگو پناه برده اند. این نوجوانان، با فاصله گرفتن از دنیای واقعی، ساعت های زیادی را به چت در دنیای مجازی سالم با خانواده، اقوام و دوستان را به گفتگوی بیهوده با جنس مخالف ترجیح میدهند. البته بیشتر دختران با نیت همسر یابی به چت کردن می پردازند حال آنکه، اغلب پسران با دید سرگرمی به این پدیده نگاه میکنند و در اتاق های گفتگو با گفتن جملات عاطفی دروغین با احساسات دختران بازی کرده که این امر در بسیاری از موارد، باعث ضربه های روحی جبران ناپذیری به دختران میشود. (متولی امامی، سید محمدحسین. اخلاق در فضای مجازی

(/ <http://sayedemami.blogfa.com>،

به جرئت می توان گفت که خطر شبکه های اجتماعی و گروه های موجود در پیام رسان های موبایل پایه مانند تلگرام به مراتب بیشتر از سایت های غیر اخلاقی موجود در اینترنت است. بی اطلاعی خانواده ها از این موضوع، خطرهای بی را به آنان تحمیل می کند. خطرهایی که شامل، قرار گرفتن در معرض فرهنگ های

گونگون، آزادی های زیاد در یک دوره زمانی نسبتاً کوتاه و امکان دسترسی به اطلاعات غیر اخلاقی گونگون از طریق اینترنت می شود.

۴. آسیب های جسمی

آسیب های جسمی که از فضای مجازی ناشی می شود بیشتر ناشی از نشستن زیاد است: تیک ها، فشار های عصبی، چشم درد، رکود فعالیت های معده، چاقی و عدم جذب چربی ها، افزایش قند خون، مشکلات تنفسی، کم شدن فعالیت کلی بدن، فتادن سرشانه ها، خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی، سوزش چشم و سردرد و کمردرد و اضافه وزن و ... و علائمی که ناشی از غفلت فرد نسبت به خودش است مثل بی نظمی در غذا خوردن، صرف نظر کردن از بعضی وعده های غذایی، توجه نکردن به بهداشت، آراستگی فردی، تغییر در الگوی خواب و انزوای اجتماعی که به علاوه، کودکان و نوجوانان را از یادگیری های شناختی، جسمانی و اجتماعی باز می دارد. (مهم ترین آسیب های اینترنت. سایت راسخون. www.rasekhoon.net)

بازی های و شبکه های مختلف مجازی به سبب داشتن صفحات گرافیکی، تنوع رنگ و سرعت زیاد تعویض صفحات، تأثیرات منفی روی مغز و اعصاب می گذارند و از این راه، برخی اختلالات مثل دردهای شدید کمر، دردهای شدید دست، دردهای شدید گردن و سر را موجب می شوند و به صورت آرتروز ظاهر می شود و گاهی به ایجاد کیست معضلی در میچ دست می انجامد.

۵. آسیب های امنیتی - اطلاعاتی

یکی از آسیبهای عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی آسیب به امنیت، سیاست و اطلاعات جامعه و کشور می باشد که در ابعاد گوناگون افراد شاهد آن می باشند و با عناوین زیر از آن یاد می شود:

- تجمعات و اجتماعات

اینترنت این ویژگی را داراست که می تواند به عاملی برای یکپارچگی گروه ها و برگزاری میتینگ های سیاسی تبدیل شود.

- جاسوسی اینترنتی

دسترسی آسان به سایت های جاسوسی آمریکا و اسرائیل و کشورهای دیگر، امکان ارسال و دریافت ایمیل به هر نقطه از دنیا و غیرقابل کنترل بودن داده های مبادله شده در ایران، ضریب انجام جاسوسی از طریق اینترنت را بالا برده است.

- انتقال اطلاعات

امروزه با دسترسی به اینترنت امکان انتقال و انتشار هرگونه اطلاعات طبقه بندی شده بر روی اینترنت و یا با استفاده از آن فراهم شده است.

- کاهش اقتدار سیستم امنیتی و اطلاعاتی

به دلیل امکان نشر بدون واژه و فارغ از امکان شناسایی سیستم امنیتی و اطلاعاتی، اقتدار سنتی خود را در کنترل افکار عمومی و یا اشراف اطلاعاتی معمول از دست داده است. اصل نخست در سیستم های امنیتی و اطلاعاتی، پنهان کاری و محرمانگی است و اصل اول در اینترنت انتشار اطلاعات است.

- مکانیسم های جدید شایعه سازی

بسیاری از سایت های خبری و غیرخبری با انتشار شایعات و خبرهای جعلی بر افکار عمومی تأثیر می گذارند، وبلاگ ها هم امکان دیگری در این راستا هستند. مواد مخدر و گروه های ضاله اغلب در هر زمینه ای که تصورش را بکنید سایت اینترنتی به زبان فارسی درست شده است و افراد به راحتی امکان آشنایی با هر فرقه و هر فعالیت منفی را که بخواهند، دارند. (ضیایی پرور، حمید . ساماندهی وبلاگ ها و وب سایت های

ایران، سایت راسخون www.rasekhoon.net).

آنچه که از این مطالب بدست آمده این است ارتباط از طریق فضای مجازی در سال‌های اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است. شبکه‌های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد (فردی و اجتماعی) تأثیرگذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جوامع هم تأثیرگذارند و نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. در حال حاضر رعایت اخلاق در فضای مجازی ابزاری مناسب برای توسعه‌ی افکار و اندیشه‌های بشری محسوب می‌شود به شرط آن که اصول اخلاقی رعایت شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند، آسیب‌ها و پیامدهای اخلاقی عدم رعایت اخلاق در این فضا را بشناسند. تا دچار مشکلات اخلاقی، روانی و اجتماعی نشوند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده‌ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه‌ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می‌باشد و برای جلوگیری از هم‌پاشیدگی خانواده‌ها، والدین باید تا حدودی به فناوری‌های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آنها به صورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می‌شود. لذا، چنانچه خانواده‌ها آسیب‌های عدم رعایت اخلاق در فضای مجازی را بدانند و نسبت به شیوه‌های جدید ارتباطات و رعایت اصول اخلاقی فضای مجازی آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری جرایم و ارتباطات پنهانی جلوگیری به عمل می‌آید و آن موقعه است که جامعه و افراد آن در کمال اصول اخلاقی در فضای سالم پیشرفت و ترقی می‌کنند.

فهرست منابع:

- ۱) استادیان، ندا. اینترنت و آسیب های اجتماعی، منتشر شده در پایگاه تخصصی نشر مقالات حقوقی، حق گستر.
- ۲) اکبری، ابوالقاسم؛ اکبری، مینا. (۱۳۹۰)، آسیب شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات رشد و توسعه.
- ۳) ایمانی، محسن و بهره مند، وحید (۱۳۸۷)، آسیب های ناشی از اینترنت و راه کارهای پیشگیری از آن، مجله پیوند، شماره ۳۴۵ و ۳۴۷.
- ۴) بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۷)، فرزند من و رسانه، تهران: نهاد ریاست جمهوری، مرکز امور زنان و خانواده.
- ۵) حیدر کوشا، غلام، بهار (۱۳۹۱)، اخلاق دینی و تعامل سایبری، فصلنامه علمی ترویجی. حوزة. ؤ. علمیه سال سوم، شماره دوم.
- ۶) ساجدی، ابوالفضل (۱۳۸۴)، دین گریزی چرا؟ دین گرایی چه سان؟، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- ۷) صبوری خسروشاهی، حبیب. (۱۳۸۶)، بررسی آسیب های اجتماعی اینترنت، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ۸) مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه (۱۳۷۸)، تهاجم فرهنگی، تهران: انتشارات معاونت فرهنگی سپاه.

پایان نامه ها

- (۱) رحیمی، محمد و رادبه پرنده، آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده ؛ تهدیدها و چالش ها، تز دانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران و مدرس دانشگاه آزاد و پیام نور واحد خلخال ، پایان نامه کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی.

روزنامه ها

- (۱) روزنامه همشهری، سه شنبه ۲۰ دی (۱۳۹۰)، ش ۵۵۹۷.

سایت ها

- (۱) ضیایی پرور، حمید. ساماندهی وبلاگ ها و وب سایت های ایران ،سایت راسخون.

www.rasekhoon.net

- (۲) متولی امامی، سید محمدحسین. اخلاق در فضای مجازی، <http://sayedemami.blogfa.com>.

- (۳) مهم ترین آسیب های اینترنت .سایت راسخون. www.rasekhoon.net.

همایش ها

- (۱) همایش اخلاق سهروردی (۱۳۹۱)، زنجان.